

Az Egyesült Államok nemzetközi szerepvállalása

Füredi Anita

DOI: 10.14267/VILPOL2024.01.15

Robert Kagan: A Free World, If You Can Keep It – Ukraine and American Interests, eredetileg megjelent: Foreign Affairs 2023, 102(1): 39-53

A 2022-es év februárja előtt a legtöbb amerikai egyetértett abban, hogy az Egyesült Államoknak nincsenek kulcsfontosságú érdekei Ukrajnával kapcsolatban. Azonban az orosz offenzíva óta ez megváltozott. Tavaly augusztusban közvélemény-kutatás alapján tízből négy amerikai támogatja az amerikai csapatok kiküldését Ukrajna szükség esetén történő megvédése érdekében, habár a Biden-adminisztráció nem tett ennek szándékára utaló nyilatkozatot.

Az orosz támadás nemcsak Ukrajnáról, hanem általánosságban a világról és az Egyesült Államok szerepéről is megváltoztatta az amerikaiak perspektíváját. Az utóbbi évtizedben, a Pew Kutatóközpont állítása alapján az Egyesült Államok igyekezett csökkenteni európai kötelezettségvállalásait, mondván, hogy inkább a saját nemzeti ügyeikkel célszerű foglalkozniuk. Mint azt a közvélemény-kutató Andrew Kohut megfogalmazta, „az amerikai közvélemény kevés hajlandóságot érez olyan nemzetközi problémák kezelésére, amelyeket nem tekint közvetlenül nemzeti érdekeiket érintő fenyegetésnek”[1]. Ennek ellenére ma az amerikaiak olyan nemzetközi viták kezelésével is foglalkoznak, amelyek nem jelentenek közvetlen fenyegetést a „nemzeti érdekre nézve”. Az orosz invázió óta hangzatosabbá váltak Joe Biden ígéretei Tajvan esetleges védelmére vonatkozóan. Az amerikaiak a világot most veszélyesebb helynek látják. Ezt alátámasztandó, marginálisan ugyan, de emelkedtek a védelmi költségek, valamint növekedtek a gazdasági szankciók és a technológiai transzfer korlátozások, valamint erősödtek szövetségek és bővült a körük.

Az ukrajnai háború feltárt egy szakadékot, amely rámutat arra, hogy ahogyan az amerikaiak gondolkodnak és beszélnek nemzeti érdekeikről, az nem mindig egyezik meg válságos helyzetekben való tetteikkel. Nem ez az első alkalom, hogy az amerikaiak érdekfelfogása megváltozott a bekövetkező események hatására. Az ország több, mint egy évtizede ingázik a visszafogottság, a közöny és az erőteljes globális elkötelezettség és intervenció periódusai között.

Példának okáért az amerikaiak elhatározták, hogy távol maradnak az európai válságtól, amikor 1914-ben kitört a háború, azonban három évvel később több millió katonát küldtek a világháborúba való részvétel céljából. Akkor és most is az amerikaiak nem azért léptek fel, mert közvetlen nemzetbiztonsági fenyegetéssel néztek szembe, hanem azért, hogy a határaikon túli liberális világot védelmezzék. Franklin Rooseveltnél 1937-től kezdődő intervenciós politikájának hátterében nem az amerikai biztonságot veszélyeztető növekvő fenyegetések húzódtak meg, hanem az, hogy meg akarta gátolni az Egyesült Államok partjain túli liberális világ erodálódását.

Az 1939-es évben, hónapokkal azelőtt, hogy Németország megtámadta Lengyelországot, Rooseveltnél figyelmeztette az amerikaiakat, hogy „eljönnek azok az idők amikor fel kell készülni nem csak a hazánk megvédésére, hanem meg kell védeni azt a hitet, emberséget, melyekre templomaink, kormányaink és civilizációnk épül” [2]. A liberális világ védelmének a vágya az Egyesült Államokat már azelőtt konfrontációba sodorta más, autokrata nagyhatalmakkal, mielőtt bármelyikük fenyegetést jelentett volna az amerikaiak közvetlen érdekeire.

A nemzeti érdekek hagyományos megközelítése nem szolgál magyarázattal azon akciókra, amiket Amerika csinált az 1940-es évek idején vagy amit ma tesz Ukrajnában. Az állítólagos érdekek a területi biztonságról és szuverenitásról szólnak, nem pedig a hiedelmek és ideológiák védelméről.

A Nyugat modern érdekekre vonatkozó diskurzusa visszavezethető a XVI. és XVII. századra, amikor először Machiavelli, majd a felvilágosodás gondolkodói válaszolnak a pápák visszaéléseire és a harmincéves háború vallási konfliktusainak borzalmaira, elhatározták, hogy kivonják a vallást és a hitet a nemzetközi kapcsolatok kezeléséből. Elméleteik szerint, amelyek ma is kihatással vannak a gondolkodásunkra, az összes állam közös, elsődleges érdekeket oszt meg a túlélés és a szuverenitás terén. A stabil béke megkívánja, hogy az államok félretegyék hiedelmeiket a nemzetközi kapcsolatok terén, tiszteletben tartásuk a vallási vagy ideológiai különbségeiket, tartózkodjanak attól, hogy beavatkozzanak egymás belügyeibe, és elfogadják az államok közötti erőegyensúlyt, amely képes biztosítani a nemzetközi békét. Ezt az érdekekre vonatkozó gondolkodásmódot gyakran „realizmusnak” vagy „neorealizmusnak” nevezik, mely áthatja az összes nemzetközi kapcsolatokkal kapcsolatos párbeszédet.

Az amerikaiak az országuk meglétének első évszázadában nagyrészt követték ezt a gondolkodásmódot. Annak ellenére, hogy az amerikai nép rendkívül ideológia alapon működő volt, hiedelmeiket a nacionalizmusuk alapját képezték, a XIX. század nagy részében külpolitikai realisták voltak, és veszélyt láttak az európai ügyekbe történő beavatkozásban. Meghódították a kontinenst, kiterjesztették kereskedelmüket, és mint egy gyengébb hatalom a birodalmi szuperhatalmak világában, elsősorban hazájuk biztonságára összpontosítottak.

Az amerikaiak nem tudták volna támogatni a liberalizmust külföldön, még akkor sem, ha akarták volna, és sokan közülük nem is akarták. Egyrészt azért, mert a XIX. század közepéig nem volt olyan liberalizmusnak megfelelő világ, amit támogathattak volna. Másrészt az amerikaiak az amerikai polgárháborúig még csak abban sem tudtak egyetérteni, hogy a liberalizmus jó dolog volt-e a hazájukban, nemhogy globálisan. A XIX. század második felében, amikor az Egyesült Államok egységesülve egy összehangolt, liberális nemzetté vált és felhalmozta a szükséges

vagyont és befolyást, hogy hatást gyakorolhasson a világra, látszólag nem volt szükség beavatkozásra. Ez egy idillikus létforma volt, bár néhány „internacionalista” már ekkor megfogalmazta, hogy a növekvő hatalommal növekvő felelősség is jár. Azonban a modern nemzetközi kapcsolatok elméleteinek megjelenése előtt a nemzeti érdekek értelmezésekor a haza védelmére fókuszáltak az amerikaiak.

Ebben változás következett be, amikor a britek által vezetett liberális rendszer az 1900-as évek elején összeomlani látszott. Az első világháború kitörése rámutatott a globális hatalmi egyensúlyban bekövetkezett változásokra. Az Egyesült Királyság már nem tudta tartósan ellensúlyozni Japán és az Egyesült Államok, valamint hagyományos riválisai, Franciaország és Oroszország növekvő hatalmát. A korábban a liberalizmust támogató globális hatalmi egyensúly az antiliberalizmus felé tolódott. Az Egyesült Államoknak be kellett avatkoznia ahhoz, hogy a hatalmi egyensúly ismét a liberalizmus javára tolódjon el. Ez a feladat Woodrow Wilson elnökre hárult, aki bár küzdött azért, hogy az Egyesült Államok elkerülje a háborút és hagyományosan semleges maradjon, végül arra a következtetésre jutott, hogy az Egyesült Államoknak nem maradt más választása, mint belépni a háborúba, vagy látni, ahogy a liberalizmust leverik Európában. A Kongresszusnak 1917-ben azt nyilatkoztá, hogy az amerikai távolságtartás a világtól nem „kivitelezhető” vagy „kívánatos” olyankor, amikor a világbékét és a demokráciát „autokratikus kormányok által szervezett erők” fenyegetik. Az amerikaiak egyetértettek ezzel és támogatták a háborút azért, hogy „biztonságossá tegyék a világot a demokrácia számára”. Wilsonnak nem az volt a célja, hogy mindenhol kiterjessze a demokráciát, hanem az, hogy ahol már létezik, ott védelmezze azt.

Az amerikaiak azóta is küzdenek az érdekeik ellentmondásos értelmezésével – az egyik értelmezés a haza védelmére, a másik pedig a határon túli liberális világ védelmére fókuszál. Melyik megközelítés az erkölcsileg helyes és melyik a jobb iránymutató az amerikai politika számára? Az Egyesült Államok érdekeinek globális kiterjesztését sok támadás érte, mondván, hogy a törekvései meghaladják az amerikai kapacitásokat és kockázatot jelentenek a nukleáris fegyverekkel felszerelt nagyhatalmakkal való konfliktusra. Azonban az amerikaiak hidegháborús cselekvése nem vezetett nukleáris háborúhoz a Szovjetunióval, és még a vietnami és iraki háborúk sem ásták alá végzetesen az amerikai hatalmat.

Felmerül a kérdés, hogy milyen alapon van jogosultsága az Egyesült Államoknak a liberális világ biztonságát megkövetelni és ennek érdekében beavatkozásokat eszközölni, amikor közvetlen hazájuk nincsen veszélyben? Az Ukrajna támogatását kritizálók hasonló kérdéseket tettek fel. Obama gyakran hangsúlyozta, hogy Ukrajna fontosabb Oroszország számára, mint az Egyesült Államok számára, és ugyanezt elmondhatjuk Tajvan és Kína esete kapcsán is. Bal és a jobboldali kritikusok is imperializmussal vádolták az Egyesült Államokat, amiért az nem ellenezte és zárta ki Ukrajna esetleges jövőbeni csatlakozását a NATO-hoz, és bátorította az ukránokat abban, hogy vágyaik szerint csatlakozzanak a liberális világhoz. A kérdés az, hogy az Egyesült Államok cselekedeteit „imperializmusnak” nevezzük-e vagy sem. Az első világháborútól kezdve napjainkig az Egyesült Államok felhasználta hatalmát és befolyását a liberalizmus hegemoniájának védelmére és támogatására. Ukrajna védelme egyben a liberális hegemonia védelmét is jelenti. Amikor a republikánus szenátor, Mitch McConnell és mások azt mondják,

hogy az Egyesült Államoknak létfontosságú érdeke Ukrajna sorsa, nem azt értik alatta, hogy az Egyesült Államokra közvetlen veszélyt jelentene az, ha Ukrajna elesik. Azt értik alatta, hogy a liberális világrend fenyegetve lenne, ha Ukrajna elesne.

A „szabad világ” védelmét saját biztonságuk védelmével azonosítva az amerikaiak minden intézkedést szükséges cselekedetként identifikáltak. Csak akkor, amikor rosszul alakultak a beavatkozások, például a vietnami és iraki háborúk esetében, döntöttek el az amerikaiak – visszatekintve –, hogy ezek a háborúk nem voltak szükségesek, és az amerikai biztonság nem volt közvetlenül veszélyeztetve.

Mind az afganisztáni, mind az iraki háború iróniája, hogy noha évekkel később a demokrácia előmozdítására és az amerikai érdekek kiterjesztésére irányuló cselekedetként ábrázolták őket, az amerikaiak akkoriban egyáltalán nem gondolkodtak a liberális világrendről. Csak a biztonságot tartották szem előtt. A 9/11-es események utáni félelem és veszély következtében az amerikaiak úgy vélték, hogy mind Afganisztán, mind pedig Irak közvetlen veszélyt jelent az amerikai biztonságra, mert kormányaik terrorista szervezeteknek adtak bázist, vagy olyan tömegpusztító fegyverekkel rendelkeztek, amelyek terrorista kezekbe kerülhetnek volna. A háttérrel tekintve azonban az Egyesült Államok összes háborúja választott háború volt, legyenek azok „jó” vagy „rossz” háborúk, megnyert vagy elveszített háborúk. Egyik sem volt szükséges az Egyesült Államok közvetlen biztonságának védelméhez; mindegyik a nemzetközi környezet alakításáról szólt.

Az amerikai vezetők gyakran hivatkoznak a szabályokon alapuló nemzetközi rend védelmére, de az amerikaiak nem ismerik el ezen politika hegemonisztikus vonulatát. Ahogyan Reinhold Niebuhr korábban megfigyelte, maguk a szabályok is a hegemonia alelemeiként értelmezhetők. Ezek nem semlegesek, hanem arra vannak kialakítva, hogy fenntartsák a nemzetközi status quo-t, amely az Amerika által patronált liberális világ uralma alatt áll. Ha olyan elégedetlen nagyhatalmak, mint Oroszország és Kína az előírt szabályokat betartották, az nem azért volt, mert a liberalizmus híveivé váltak volna, hanem azért, mert az Egyesült Államok és szövetségeseik felhatalmazó erejüket az általuk kívánt liberális világrend érdekében alkalmazták, és az elégedetlen hatalmaknak nem volt más biztonságos választásuk, mint az ebbe való beletörődés.

A hidegháborút követő hosszú nagyhatalmi béke időszaka félrevezetően kényelmes képet mutatott a világról. A békés időszakokban a világ úgy tűnhet, ahogyan azt a nemzetközi elméletek leírják. Kína és Oroszország vezetőivel diplomáciai úton lehet tárgyalni, egyenrangú felek az összejöveteleken, be lehet őket vonni a békés egyensúly fenntartásába. A nagyhatalmak igyekeznek maximalizálni a biztonságukat és megőrizni a szuverenitásukat. Mindannyian elfogadják az elképzelt nemzetközi rend szabályait. Ezen nézet alapján az amerikai támogatással fenntartott liberális hegemonia alternatívája nem a háború, az autokrácia és a káosz, hanem egy civilizáltabb és igazságosabb, békés világ. Az ilyen meggyőződéseknek akár mozgatórugója is lehetett az, hogy ha ezek igazak lennének, az Egyesült Államok felhagyhatna a liberális világ védelmezőjének szerepével és megszabadulhatna minden anyagi és erkölcsi költségtől, amely ezzel jár.

Mégis, ezt a vigasztaló képet a globális világ brutális valósága összetörte. Például Oroszország inváziója rámutatott arra, hogy hajlandó erőt alkalmazni egy gyengébb szomszéd ellen. Az események arra kényszerítik az amerikaiakat, hogy a világot olyannak lássák, amilyen, ne pedig úgy, ahogy egyes teoretikusok azt lefestették. Ugyanis egyik nagyhatalom sem viselkedik úgy, ahogyan azt a realisták javasolják, azaz nem csupán ésszerű döntéseken alapulva végeznek cselekedeteket a biztonságuk maximalizálása érdekében. Ahogy a múltban is tették a nagyhatalmak, az emberek meggyőződéséből és szenvedélyéből, dühéből és sérelmeiből kiindulva cselekednek.

Nincsenek különálló „állami” érdekek, csak azok az érdekek és meggyőzések léteznek, amelyek az államokban élő és uralkodó embereket vezérik. Oroszország ukrajnai invázióját nem Oroszország biztonságának a maximalizálása hajtotta, Oroszország a hidegháborút követő három évtized során biztonságban tudhatta nyugati határait. Putyin nem azért ellenezte a NATO bővítést, mert attól tartott volna, hogy Oroszországot támadás éri, hanem azért, mert a bővítés egyre nehezebbé tette volna számára, hogy visszaállítsa az orosz kontrollt Kelet-Európában. Ma, ahogyan a múltban is, az Egyesült Államok ugyan akadályozza az orosz és a kínai hegemoniát, azonban nem jelent fenyegetést Oroszország és Kína létére.

Amikor az olyan nagyhatalmak, amelyekről ismert, hogy ellenségesek a liberalizmussal szemben, fegyveres erőt alkalmaznak céljaik elérése érdekében, az amerikaiak általában felébrednek az apátiából, feladják szűk érdekdefinícióikat, és tágabban értelmezik azt, hogy milyen áldozatot érdemes hozniuk. Ez a realizmus pontosabb változata. Ahelyett, hogy a világot saját logika mentén működő személytelen államok együttesének tekintené, megérti a mögöttes alapvető emberi motivációkat. Felismeri, hogy minden nemzetnek sajátos érdekei vannak, amelyeket a nemzet saját történelme, földrajza, tapasztalata és hitrendszere alakított és alakít ki. Azonban az érdekek változnak.

Fel kell ismernünk az érdekeket. A történelem pályája az amerikai vezetés hiányában nem vezetett liberális békéhez, stabil erőegyensúlyhoz vagy nemzetközi jogok és intézmények kialakításához. Ehelyett jellemzőek volt a terjedő diktatúrák és a folyamatos nagyhatalmi konfliktusok. A liberális béke csak egy rövid ideig tartó állapot volt. Azonban az amerikai hatalom képes lehet hosszabb ideig tartó állapotá tenni azt.

Jegyzetek

[1] <https://www.pewresearch.org/global/2013/07/11/american-international-engagement-on-the-rocks/>

[2] <https://publicpolicy.pepperdine.edu/academics/research/faculty-research/new-deal/roosevelt-speeches/fr010439.htm>